

Nieuwsbrief 40

29 augustus 2023

Open Monumentendagen op 9 en 10 september

De Open Monumentendagen zijn dit jaar op zaterdag 9 en zondag 10 september. Er zijn in Leiden 32 monumenten te bezoeken. Sommige zijn oude bekenden zoals het Stadhuis, diverse kerken, de Sterrenwacht en het Gravensteen, maar er zijn ook minder bekende panden te bezoeken. Voorbeelden daarvan zijn Haarlemmerstraat 165, Oude Singel 118b, het kegelhuis aan de Tweede Binnenvestgracht en de speeltuin Westerkwartier.

Het complete programma van de twee dagen is te vinden op www.ondleiden.nl/.

Let op de openingstijden: op zaterdag van **12:00** tot 17:00 uur en op zondag van **10:00** tot 17:00 uur.

Het Diogenes pand Hogewoerd 132 is een van de monumenten die op 9 en 10 september kunnen worden bezocht. Het staat op de hoek van de Hogewoerd en de Rijnstraat.

De geschiedenis van het pand wordt beschreven op de pagina [Hogewoerd 132](#) op de website van Diogenes. Het pand is kort na de stadsuitbreiding van 1659 gebouwd. Na de bouw is het bijna twee eeuwen in gebruik geweest als bakkerij. Daarna waren er onder andere een manufacturenwinkel, een sigarenzaak en een wijnwinkel gevestigd. De laatste jaren werd het pand alleen nog gebruikt voor kamerverhuur. Diogenes heeft Hogewoerd 132 in 2022 gekocht. Het zal ingrijpend worden gerestaureerd en verduurzaamd met respect voor de historische en monumentale waarden. Het afgelopen jaar, tijdens de ontwikkeling van het restauratieplan en het overleg daarover, hebben er vier huurders gewoond met een tijdelijk contract.

Advertentie van Architectenburo Marcel van Dijk op de achterkant van het monumentendagenboekje 2023

In het pand komen twee appartementen. Het ene krijgt een toegang via de winkelpui aan de Hogewoerd, het andere via de deur van een voormalige karrenloods aan de Rijnstraat. Op de pagina [De voorbereidingen voor de restauratie van Hogewoerd 132](#) staat meer over het restauratieplan.

Tijdens de Open Monumentendagen kan het hele pand worden bekeken: de voormalige winkelruimte, het souterrain met de keuken (*stoot uw hoofd niet tegen de balken!*), het pothuis, de opkamer boven het souterrain, de afgeknotte spiltrap, de kamers op de eerste verdieping en ten slotte de zolderverdieping. Die laatste is alleen bereikbaar via een steile trap. Alleen de voormalige karrenloods kan om praktische redenen niet worden bezocht. Het pand is, met uitzondering van de winkelruimte, helaas niet toegankelijk voor mindervaliden.

Op de linkerfoto de bordestrap vanuit de winkelruimte naar de opkamer, met rechts daarvan de toegang naar het souterrain. Op de rechterfoto het souterrain met ramen op straatniveau.

Op 9 en 10 september zijn historische foto's van het pand te zien, maar ook tekeningen van het door Marcel van Dijk gemaakte restauratieplan.

Er is ook informatie over Diogenes. Zo zal een deel van de panelen die begin dit jaar deel uitmaakten van de expositie in de Centrale Bibliotheek opnieuw worden getoond. Voor belangstellenden zijn, zolang de voorraad strekt, exemplaren van het jubileumboekje van Diogenes beschikbaar.

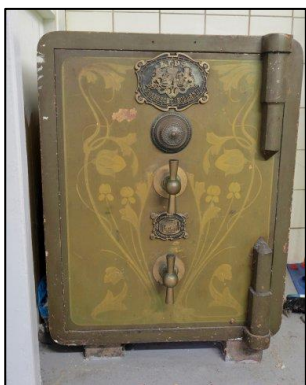

Ramen aan de kant van de Rijnstraat, links in de opkamer en rechts in de kamer daarboven

Links de trap naar de eerste verdieping en de steile trap naar de tweede verdieping, rechts een deel van de tweede verdieping met ramen aan de kant van de Hogewoerd

Een antieke brandkast

Tijdens de Open Monumentendagen is in het souterrain van Hogewoerd 132 een oude Lips-brandkast met Jugendstil-motieven te zien. Op de binnenkant van de deur staat *J. Lips Bzn.* Dat betekent dat de kast al meer dan 110 jaar oud moet zijn: sinds 1910 droeg het bedrijf niet meer de naam van de oprichter Jacobus Lips Bernarduszoen, maar was het een naamloze vennootschap.

Een advertentie in het Leidsch Dagblad van 13 mei 1971 waarin de kast te koop werd aangeboden had kennelijk geen succes.

■ Te koop aangeb. originele Lipsbrandkast, afmetingen: 73x 58x 58, te bezichtigen vr. 6—8 uur, Hogewoerd 132.

Mensen die een suggestie hebben voor een bestemming van de brandkast of hem zouden willen overnemen, kunnen tot en met 15 september een mail sturen naar voorzitter@diogenes-leiden.nl.

Reacties op het jubileumboekje van Diogenes

Het boekje *Stichting Diogenes Leiden verleden, heden, toekomst* verscheen op 12 mei. In het Leids Nieuwsblad van 18 mei stond een artikel naar aanleiding van de presentatie van het boekje en de aanbieding aan burgemeester Lenferink. Het artikel is [hier](#) te openen.

Wandeling langs monumenten van Stichting Diogenes
'Pareltjes' van de stad

Het Leidsch Dagblad van 3 juni besteedde in een groot artikel aandacht aan het jubileum van Diogenes. Twee bestuursleden vertellen daarin over het doel en de werkwijze van de stichting ('*Als je een pand restaureert, moet je het vervolgens niet weer laten verkrotten.*') Ook een van de huurders komt aan het woord ('*Diogenes heeft deze panden echt gered.*' en '*Het is echt een super huisbaas.*'). Het artikel is [hier](#) te openen.

STADSHERSTEL Stichting Diogenes jubileert
Halve eeuw hoeder van de binnenstad

Het jubileumboekje nog beschikbaar

Het jubileumboekje is tijdens en na de presentatie op 12 mei aan een groot aantal relaties van Diogenes overhandigd of toegestuurd. Onder hen waren alle huurders van Diogenes.

Na 12 mei hebben veel belangstellenden die het boekje nog niet in bezit hadden gebruikgemaakt van de mogelijkheid om een exemplaar op te halen bij de receptie van Erfgoed Leiden en Omstreken aan de Boissokade (niet op maandagochtend en niet op woensdag). Die mogelijkheid blijft bestaan tot en met 15 september.

Tijdens de Open Monumentendagen op 9 en 10 september zullen in Hogewoerd 132, zo lang de voorraad strekt, ook exemplaren van het boekje verkrijgbaar zijn.

Belangstellenden die niet in de gelegenheid zijn om het boekje op te halen kunnen een exemplaar bestellen door het overmaken van de verzendkosten (€ 4,20) op bankrekening NL06 ABNA 0451 1053 54 van de Stichting Diogenes Leiden onder vermelding van naam en postadres.

Vertraging bij de restauratievergunning voor Hogewoerd 132

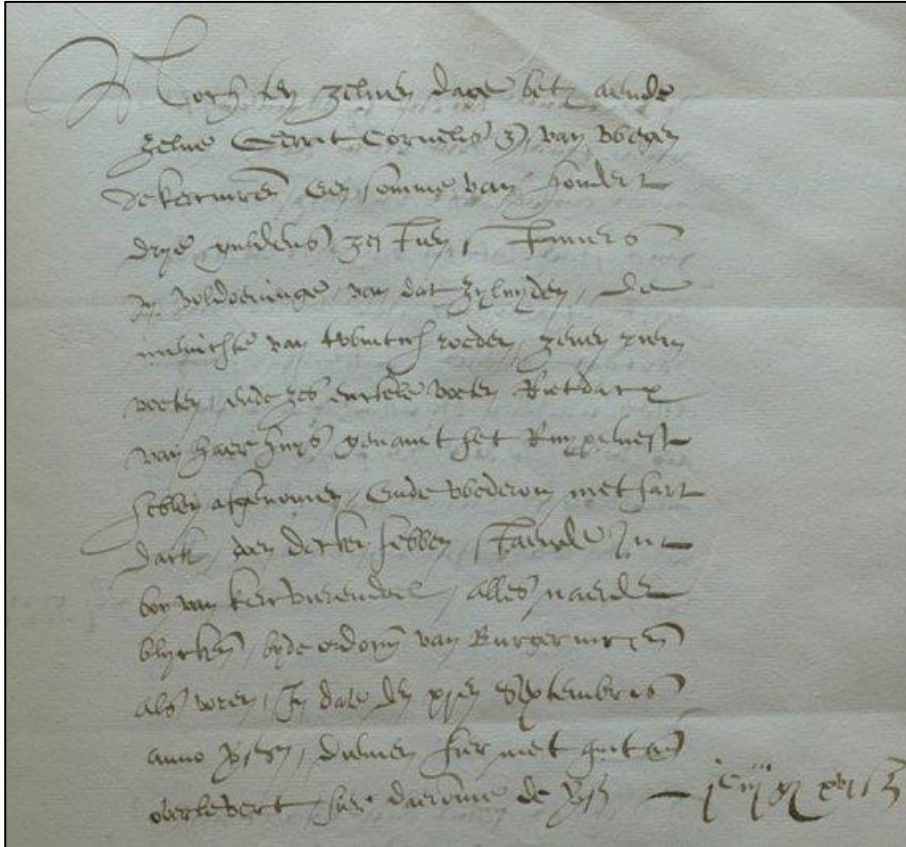
In tegenstelling tot de verwachting is het niet gelukt om voor de vakantieperiode de omgevingsvergunning voor de restauratie van Hogewoerd 132 te krijgen. De Welstands- en Monumentencommissie Leiden had in een vooroverleg op 29 maart behoudens een paar kleine kanttekeningen ingestemd met het restauratieplan van Marcel van Dijk. Na verwerking van die kanttekeningen en overleg daarover heeft de architect op 16 mei de officiële vergunningaanvraag ingediend. Daarna bleek er echter opnieuw overleg met de betrokken ambtenaren nodig te zijn. De hoop is nu dat de vergunning zo spoedig mogelijk na de vakantieperiode zal worden verleend.

In verband met de vertraging in het vergunningproces is besloten nog even te wachten met de ontmanteling van het gebouw.

Subsidie in 1600 voor de daken van het Mierennesthofje

Subsidies aan huiseigenaren om bij te dragen in de kosten van door de overheid gewenste verbeteringen zijn niet iets van de laatste tijd. Het stadsbestuur van Leiden maakte daar in het verleden ook al geld voor vrij.

Het Diogenes-bestuurslid Jan Dröge vond in de stadsrekening over het jaar 1600 een vermelding van een uitbetaalde subsidie:

Noch tenzelven dage betaelt
aen dezelve Gerrit Cornelisz
vanwegen de kercmeesteren
een somme van hondertdrye
guldens, zestien stuvers in
voldoeninge van dat
zijluyden de menichte van
twintich roeden zeven
riemvoeten ende zes
enckele voeten rietdax van
haer huys genamt het
Ruypenest hebben
afgenomen ende werderom
met hardack doen decken
hebben, staende in 't bon
van Kercvierendeel. Alles
naerder blyckende bij de
ordonnantie van
burgermeesteren alsvooren,
in date den 11en Septembris
anno 1600, die men hier met
quitantie overlevert, hier
daeromme de voors.
--ciii gld xvi st.

Het bedrag van 103 gulden en 16 stuivers werd betaald aan een vertegenwoordiger van de kerkmeesters van de Leidse hoofdkerken. Zij waren de eigenaren van het Ruypenest (rupsennest), het tegenwoordige Mierennesthofje. Het hofje bevatte toen nog zeven in plaats van vijf huisjes.

Zorgen over brandgevaar

De kerkmeesters kregen het geld omdat ze de rieten daken van de huisjes hadden laten vervangen door dakpannen. Het stadsbestuur wilde af van het gebruik van het brandgevaarlijke riet.

In tegenstelling tot de meeste andere grotere Hollandse steden bleef Leiden voor een grootschalige stadsbrand gespaard. Dit is vermoedelijk mede te danken aan het feit dat de stad vanaf 1446 begon met het subsidiëren van eigenaren die hun rieten dak vervingen door een 'hard' dak met leien of daktegels, de voorlopers van dakpannen. In de stedelijke rekeningen zijn de uitbetalingen van de subsidies tamelijk nauwkeurig te volgen. Van 1565 tot het beleg zijn er echter geen betalingen voor het gebruik van dakpannen te vinden, waarschijnlijk vanwege gebrek aan middelen. Ook in de jaren daarna zijn er geen vermeldingen, vermoedelijk doordat er toen nog nauwelijks van bouwactiviteiten sprake was.

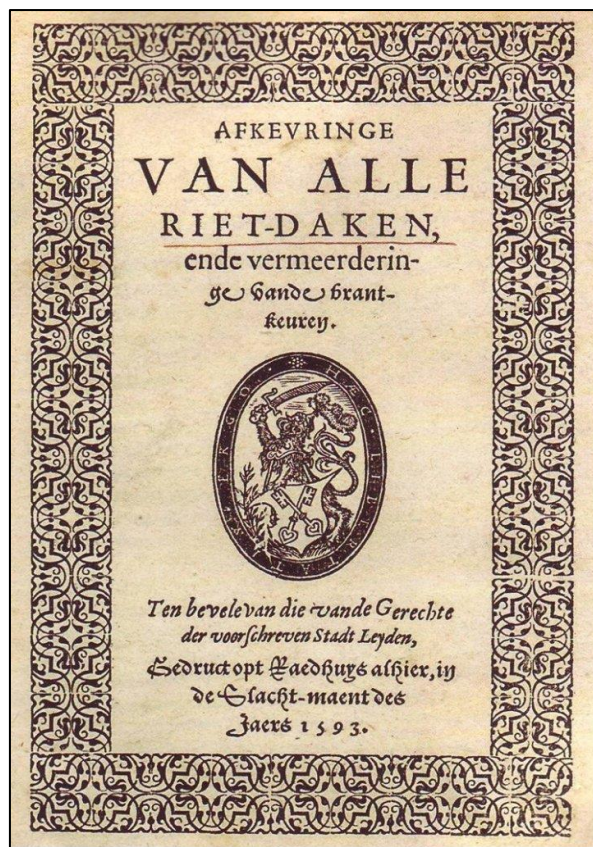
In de nacht van 2 op 3 oktober 1593 woedde er een grote brand in het stadskwartier net buiten de Wittepoort. Door de krachtige zuidwestenwind woeien de vonken over de stadsmuur en vatten meerdere rietgedekte huizen vlam. Door daadkrachtig optreden van de burgerij konden de verschillende brandhaarden worden gedoofd en werd erger voorkomen. Door deze brand realiseerde het stadsbestuur zich dat er ondanks alle in het verleden uitgevaardigde bepalingen nog veel huizen en andere gebouwen in de stad met riet gedekt waren. Er waren zelfs eigenaren die in de voorgaande periode subsidie hadden opgestreken maar hun dakbedekking inmiddels weer door riet hadden vervangen.

Een stedelijke keur

Op 10 november 1593 vaardigde de stad een keur (verordening) uit met als doel de rietdaken definitief uit de stad te verbannen: *Afkeuringe van alle rietdaken ende vermeerderinge van de brantkeuren*. De nieuwe keur is niet alleen in het ontwerpkeurboek van de stadssecretaris Jan van Hout opgenomen, maar verscheen ook afzonderlijk in gedrukte vorm.

De tekst, ongetwijfeld opgesteld door Jan van Hout, biedt allereerst een overzicht van alle keuren die de stad in het verleden omtrent brandpreventie had uitgevaardigd. Opvallend is dat Van Hout de oudste bepalingen in het jaar 1292 dateert. In de dertiende eeuw werd vastgelegd dat alle huizen met zijmuren van 16 voet of hoger van een dak met leien of daktegels moesten worden voorzien. Na een overzicht van de subsidiebepalingen volgen de nieuwe regels die bij strikte uitvoering het einde van alle rietdaken in de stad zouden betekenen. Alleen hooibergen waren van de nieuwe regels uitgezonderd.

Iedere eigenaar werd verplicht om binnen een bepaalde tijd de rieten daken van zijn woonhuis en eventuele bijgebouwen te vervangen. De bestaande indeling in bonnen was daarbij het uitgangspunt. Bij elk huis diende de stadslandmeter eerst het bestaande dak op te meten. Na voltooiing van de bouwwerkzaamheden volgde een tweede meting van het nieuwe dak, waarna het subsidiebedrag werd vastgesteld en uitgekeerd.

De kapconstructie gehandhaafd

Het bon Kerkvierendeel (tussen Hooglandsekerkgracht, Oude Rijn, Hooigracht en Nieuwstraat) was in 1601 aan de beurt. De beheerders van het Ruypenest zagen die de bui kennelijk al hangen en dienden al iets eerder een verzoek in. Bij het hofje ging het om het vervangen van maar liefst 295 vierkante meter (20 roeden, 7 riemvoeten en 6 enkele voeten) rietdak, waarvoor de kerkmeesters een bedrag van 103 gulden en 16 stuivers ontvingen.

Bij de vernieuwing van de dakbedekking bleef de bestaande kapconstructie gehandhaafd. Dat leidden Jan Dröge en de stedelijke bouwhistoricus Edwin Orsel uit de nog aanwezige consoles (ondersteuningsstukken) onder de balken in de huisjes. Die consoles zijn te dateren in het derde kwart van de vijftiende eeuw. Jaarringenonderzoek zou nog meer zekerheid kunnen geven. Voorlopig kunnen we ervan uitgaan dat de balken in het Mierennesthofje meer dan vijfhonderd jaar oud zijn.

Reageren op de nieuwsbrief

Als u wilt reageren op de nieuwsbrief, kunt u een mailtje sturen naar nieuwsbrief@diogenes-leiden.nl. Dat adres kunt u ook gebruiken om u aan te melden of af te melden voor het ontvangen van de nieuwsbrief of om een wijziging van uw mailadres door te geven.